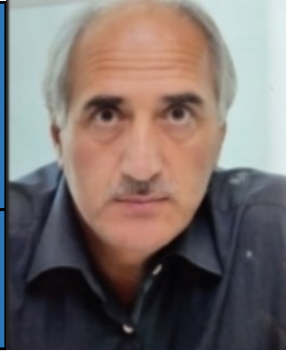

İSTANBUL’U DİNLIYORUM GÖZLERİM KAPALI

ŞABAN KUMCU

Orhan Veli Kanık, şiire dair düşüncelerini şu cümlelerle ifade eder. “Ben sanat dallarının birbiri içine girmesi taraftarı değilim. Şiiri şiir, resmi resim, musikiyi musiki olarak kabul etmeli. Her sanatın kendine has özellikleri ve kendine ait ifade vasıtaları vardır.

Sanatkâr, kendini verdiği sanatın inceliklerini keşfetmek, hünerini de bu incelikler üzerinde göstermek mecburiyetindedir. **Şiir, bütün özelliği söylenişinde olan bir söz sanatıdır. Yani**

tamamıyla manadan ibarettir. Mana insanın beş duyusuna değil, kafasına seslenir. Dolayısıyla doğrudan doğruya insan ruhuna hitap eder. Bütün kıymeti anlamında olan hakiki şiirin, müzik gibi, bilmem ne gibi ikincil hokkabazlıklar yüzünden dikkatimizden kaçacağını da hatırdan çıkarmamalı... **Appolinaire; “Calligrammes”** adlı kitabında, şiire başka bir sanat daha katıyor: **Resim....** Müzikten yararlanmayı kabul eden şair, neden resimden, hatta daha ileri gidilirse heykelden ya da mimariden yararlanmayı düşünmesin?

Bir de resmi şiire mana halinde sokan şairler ve bu şairleri tutan büyük kalabalıklar var. Onlar, bütün üstün vasıflarını tasvire dayandırmış yazıları şiir saymakta güçlük çekmiyorlar... Zannederiz ki tasvir şiirin şartlarındandır. Her şiir az çok tasvirdir... **Şiirde tasvir bulunabilir ama şiirde esas unsur olmamalı.** Şiiri şiir yapan şey, sadece söylenişindeki özelliktir; o da manaya aittir. Fransız şairi **Paul Eluard’ın** dediği gibi; “**Bir gün gelecek, şiir; sadece kafa ile okunacak, edebiyat da böylece yeni bir hayata kavuşacaktır.**”

Gün Olur

Gün olur, alır başımı giderim,
Denizden yeni çıkmış ağların kokusunda.
Şu ada senin, bu ada benim,
Yelkovan kuşlarının peşi sıra.

.....
Gün olur, başıma kadar mavi;
Gün olur, başıma kadar güneş;
Gün olur, deli gibi....

Bir şiirde takdir edilmesi gereken bir **ahenk** varsa, onu temin eden şey ne vezindir ne de

kafiyedir. O ahenk vezinle kafiye'nin dışında, vezne ve kafiye'ye rağmen vardır. Fakat yine de bazılarının zihninde; “**şiiir dilinin kendine has bir yapısı**” vardır anlayışı devam etmektedir. Bu çeşit insanlar birtakım şiirleri reddederken, “**konusma diline çok benzemiş**” demektedirler.

şiiirde teşbih de eşyayı olduğundan başka türlü görmek sanatıdır. Bunu yapan insan acayip karşılanmaz. Fakat, gördüğünü herkesin kullandığı kelimelerle anlatan adam; bugünün aydınına göre, “**garip**” kabul edilir.

Kitabe-i Seng-i Mezar

*Hiçbir şeyden çekmedi dünyada
Nasırdan çektiği kadar;
Hatta irkin yaratıldığından bile,
O kadar müteessir değildi;*

*.....
Yazık oldu Süleyman Efendi'ye*

*.....
Bir akşam uyudu;
Uyanmayıverdi.
Aldılar götürdüler.*

*.....
Tüfeğini depoya koydular,
Esvabını başkasına verdiler.
Artık ne torbasında ekmek kırıntısı,
Ne matrasında dudaklarının izi;
Öyle bir rüzgâr ki,
Kendi gitti,
İsmi bile kalmadı yadigâr.
Yalnız şu beyit kaldı,
Kahve ocağında, el yazısıyla;
“Ölüm Allah'ın emri,
Ayrılık olmasaydı.”*

Garipçiler diye adlandırılan; **Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet** 1941 yılında yayımladıkları **Garip** adlı kitabın üzerine; “**Bu kitap, sizi alışılmış şeylerden şüpheye davet edecektir,**” ifadesiyle bir kuşak geçirerek; Türk şiirinde şekil, üslup ve anlam değiştiren yeni bir ufka yönelmişlerdir. Geleneksel şiir tarzından

tamamen uzak, ilk bakışta şiir diline “**garip**” gelen, şiir okuyucusunun yabancı sı olduğu, yeni kelime ve söyleyişleri şiire eklemişlerdir. Böylece, **şairanelikten** uzak, alelade, sıradan, basit, sanki bir çırpıda söylenivermiş izlenimi uyandıran farklı bir şiir anlayışına doğru yol alırlar.

Değil

*Bilmem ki nasıl anlatsam;
Nasıl, nasıl size derdimi!
Bir dert ki yürekler acısı,
Bir dert ki düşman başına.
Gönül yarası desem...
Değil!
Ekmek parası desem...
Değil!
Bir dert ki...
Dayanılır gibi değil.*

Orhan Veli şiirde; vezin, kafiye, söz, anlam, muhteva (içerik) ve sanatların iç içe girdiği, **sınırsızlık, mektepsizlik ve mısıracı zihniyete** karşı çıkar. “*Kitabe-i Seng-i Mezar*” ve “*Anlatamıyorum*” şiirleri bu dönemde yazılmıştır. **Orhan Veli**’nin “*Garip*” akımı döneminde yazdığı şiirlerde dikkati çeken bir

.....
*Ovanın yeşili, göğün mavisii,
Ve mimarilerin en ilahisi.*

Orhan Veli, “**Denizi Özleyenler İçin**” şiirinde;

.....
*Hatırlarım ilk görüşümü dünyayı,
Bir midye kabuğunun aralığında;
Suların yeşili, göklerin mavisii,
Lapınaların en harelisi.*

Mısralarıyla parodi (gülünç ve eleştirel oyun) yapmıştır. **Orhan Veli**’nin Ankara Lisesi’nden edebiyat hocası olan **Ahmet Hamdi Tanpınar**, bu konuda kendisiyle yapılan bir röportajda şunları söylemiştir.

“Gençleri seviyorum. Gerçek olan şu ki, onlarla şiirin cevherinde anlaşıyorum. Fakat sanatı ne de olsa ciddiye almalarını, yeni bir ifade tarzı aramalarına keskin ve tahammülü dar zevklerini -elbette hepsinde değil- daha evvel söylenmiş olandan nefretlerini seviyorum. Fakat şiirden hem de gittikçe genişleyen bir zaviye ile uzaklaştıklarını gözlemlemek de mümkün değil. İş yenilik bahsine gelince, bunun sonu gelmez. **Mesele, ne olursa olsun yenide değil; genç, taze ve bakir olmaktadır.** Gençleri seviyorum, fakat canım şiir okumak isteyince; Bala Efendi’nin *Divanı*’nu açıyorum...”

yeni söyleyiş biçimi de “**parodi**”dir. Hafızalarda iz bırakmış bazı şiirlere yeni ve farklı bir özellik vererek, biçimle öz arasındaki ayrılıklarla alay eder, mizahlaştırır. **Ahmet Hamdi Tanpınar**’ın meşhur “**Bursa’da Zaman**” şiirini;

“Edebiyat tarihinde güç kabul edilecek değişiklik, **zevke ait olanıdır**. Şiir zevkinde değişmeyen taraf; müreffeh sınıfların beğenisine hitap etmiş olanlardı. Yaşamak için çalışmaya ihtiyacı olmayan insanlardı. Ancak yeni şiir, sadece o varlıklı sınıfın beğendiği bir şiir olmayacaktır. Bugünün dünyasını dolduran insanlar; yaşamak hakkını sürekli olarak bir didişmenin ve bir mücadelenin sonunda elde edebiliyorlar. **Her şey gibi şiir, onların da hakkıdır, onların da zevkine hitap etmelidir.** Yeni bir zevke, ancak yeni yollarla, yeni vasıtalarla varılır. Yapı temelinden değiştirilmelidir. Mümkün olsa da “**şiir yazarken sadece bu kelimelerle düşünmek gerekir**” diyebilen ve şairleri sınırlayan **dili de atabilsek**.

“Sizin İçin”

*Sizin için, insan kardeşlerim,
Her şey sizin için,
Gece de sizin için, gündüz de;
Gündüz gün ışığı, gece ay ışığı;
Ay ışığında yapraklar;
Yapraklarda merak;
Yapraklarda akıl;
Gün ışığında bin bir yeşil;
.....
Merhabalar sizin için.*

Tarihin beğenerek andığı insanlar daima dönüm noktalarında bulunanlardır. Onlar bir geleneği yıkıp yeni bir gelenek kurarlar. Daha doğrusu kurdukları şey, içlerinden gelen ve yeni şartlara bağlı bir belgeleme sistemidir. Ancak gelecek nesillere intikal ettikten sonra gelenek olur. **Büyük sanatçı namütenahi (sonsuz) sınırlamalar içindedir.** Fakat bu sınırlamalar, ...

hiçbir zaman, öncekiler tarafından konulmuş değildir. O, kitapların öğrettiğinden daha fazlasını arayan, sanata yeni sınırlamalar getirmeye çalışan adamdır... Bir şeyin lüzumunu hissedenler **kurucular**; lüzumsuzluğunu hissedenler de **yıkıcılardır**. Bu çeşit insanlar belki de her zaman başarılı olamazlar

“Ölüme Yakın”

.....
Ölürüz diye mi üzüliyoruz?
Ne ettik ne gördük şu fani dünyada,
Kötülükten gayrı?
Ölünce kirlerimizden temizlenir,
Ölünce biz de iyi adam oluruz...

Başarısızlığın sebeplerinden biri de yapmanın yapılması gerekeni bilmekten farklı oluşudur. Bir insan, kurduğunu mükemmel hale getiremeyebilir. Fakat kendisini hemen takip edecek olana kıymetli bir temel bırakması, her zaman mümkündür. **İnsan, anlaşılmasa sandığı bir şeyi anladığı zaman memnun olur.** Bu itibarla halk tarafından sevilen eserler en kolay anlaşılanlardır.

Edebiyat tarihinde her yeni akım, şiire yeni bir sınır getirdi. Bu sınırı azami derecede genişletmek, daha doğrusu, **şiiri sınırdan**

kurtarmak bize nasip oldu... Bizim kendi hesabımıza, bu sınır genişletme işinde ele geçirdiğimiz ganimetler arasında, **saflık ve basitlik** vardır. Şiirlik güzeli bunlardan çıkarma arzusu bizi, şiirin en büyük hazinesi olan insan hayatının bütün dönemlerini araştırmaya ve onun **bilinç altıyla** yakından ilişki kurmaya sevketti. Zekanın müdahalesiyle **değiştirilmemiş** insan tabiatı, ancak burada bulunabiliyor. Keza insan ruhu; bütün kompleksleri, griftliği, ham ve ilkel haliyle bilinç altında yaşıyor...”

“Anlatamıyorum”

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,
Göz yaşlarıma ellerinizle?

Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerin kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.

Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

Melih Cevdet’in “**gelenek ve birikim birbirini tamamlar**” sözüne karşılık; **Orhan Veli**, geleneksel sanatı eleştirir. “**Yenilik**” başlıklı yazısında; evrensel şiirle ilgili düşüncelerini şu cümleyle özetler. “**Asırların yükselttiği sanat**

yapısına bir taş daha ilave etmek...” Böylece hem geleneğe bakış açısını hem de sanatta yeni olana dair düşüncelerini açıklamış olur. **Garip akımı, yalın, sade ve basit şiiri, hayatın seslerini şiire taşır. Simitçiye, martıya,**

*balıkçıya ses verir. Senelerden beri ihmal edilen
kalabalıkların, yığınların hayatları şiire girer.*

*Konuştukları dil ve hayat tarzlarıyla kendilerini
anlatırlar.*

“Galata Köprüsü”

*Dikilir köprü üzerine,
Keyifle seyredirim hepinizi.
Kiminiz kürek çeker, sıya sıya;
Kiminiz midye çıkarır dubalardan;
Kiminiz dümen tutar mavnalarda;
Kiminiz çımacıdır halat başında;
Kiminiz kuştur, uçar, şairane;
Kiminiz balıktır, pırıl pırıl;
Kiminiz vapur, kiminiz şamandıra;
Kiminiz bulut havalarda;*

*.....
Kiminiz düdüktür, öter,
Kiminiz dumandır tüter;
Ama hepiniz hepiniz....
Hepiniz geçim derdinde.*

“Şiir, yani söz söyleme sanatı... Doğal şartlar içinde bilinç altını yazı haline getirmemiz imkansızdır. Bilinç altında bulunan şeyler nasıl şeyler? Onu bir sanatçı bir alimden çok daha iyi, çok daha derinden hisseder. Eseri de bu hissedişin taklidinden başka bir şey değildir. **Sanatçı mükemmel bir taklitçidir.** Çünkü onlar taklit edilecek şeyi bilmenin yeterli olmadığını, taklitte de usta olmak gerektiğini kavramış

insanlardır. Eğer böyle olmasaydı, biz onların samimiyetlerine inanmayacaktık. **Sanatçı, bizi söylediklerinin samimi olduğuna inandırmalıdır.**” Orhan Veli, şiirin bütün değerini anlamda arayan yeni şiirle; **“sürrealizm”** (gerçek üstücülük) arasında bir bağ olduğunu düşünür. “Şiir öyle bir bütündür ki, bütünlüğünün farkında bile olunmaz...”

“Birdenbire”

*Her şey birdenbire oldu.
Birdenbire vurdu gün ışığı yere;
Gökyüzü birdenbire oldu;
Mavi birdenbire.
Her şey birdenbire oldu;
Birdenbire tütmeye başladı duman topraktan;
Filiz birdenbire oldu, tomurcuk birdenbire,
Yemiş birdenbire oldu.*

Mısracı zihniyet, bize mısraların olduğu gibi, onun parçaları olan kelimelerin de incelenmesi ve çözümlenmesi imkanını verir. Kelime üzerinde düşünmek, onun güzelliğini veya çirkinliğini tespit etmeye çalışmak; şiire, kelime halinde, soyut bir **“şiir unsuru”** anlayışı getirmiştir. *Yüz kelimeli bir şiirde, yüz tane güzellik arayan insan vardır. Halbuki bin*

kelimelik bir şiir bile, bir tek güzellik için yazılır... Eğer bir bina, maddelerinin taşıdığı güzellik dışında bir güzelliğe sahip değilse sanat eseri sayılmaz... Eski şiirin özelliği, söyleyiş biçimidir. İsmi de **“şairane”dir.**” Orhan Veli’nin burada “şairanelik”ten kastettiği; “kötü şiirler”dir. Şiirde “sulu gözlülük”tür. Nükteyi şiire dönüştürme çabasıdır.

“Ave Maria”

Eski günler geri mi gelecek?

*Rüzgâr tersine esiyor...Niçin?
Kımıldıyor kozasında böcek,
Bildiği hayata doğmak için.*

.....
*Sesler mi çözülüyor derinde.
Nedir durup dinlediklerimiz?
Şarkı mı söylüyor Semiramis,
Babil'in asma bahçelerinde?*

Bu söyleyiş biçimini ortaya çıkarabilecek kelimelerden oluşmuş **sözlük**; yazarken şairane olmak isteyenle, okurken şairaneyi arayan insanın kafasında, zorunlu olarak ortaya çıkar. O sözlüğün çerçevesinden kurtulmadıkça şairaneden kurtulma imkânı yoktur. Şiire yeni bir dil getirme çabası, işte böyle bir kurtulma arzusundan doğuyor. **“Nasır” ve “Süleyman Efendi”** kelimelerinin şiire girmesini hazmedemeyenler; şairaneye tahammül

edebilenler, hatta onu arayanlar, hem de bilhassa arayanlardır...”

Orhan Veli'nin, “*Garip*”ten önce (1936-1939) yılları arasında yazdığı; “Buğday”, “Ebabil”, “Düşüncelerimin Başucunda”, “Eldorado”, “Ave Maria” “Masal” ve “Odamda” şiirlerinin çoğunda vezni ve kafiyei dikkatle kullanmıştır. Çocukluk hatıraları, tabiat sevgisi, umutsuzluk ve yalnızlık gibi temaları akıcı bir ifadeyle işlediğini görürüz.

“Masal”

*Çocuk gönlüm kaygılardan azade,
Yüzlerde nur, ekinlerde bereket,
At üstünde mor kaküllü şehzade,
Unutmaya başladığım memleket.*

Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet; *Garip*’te ortaya koydukları ilkelere uzun süre bağlı kalamazlar. *Orhan Veli*, 1945 yılında yazdığı “*Garip*” in ikinci baskısına sadece kendi şiirlerini alır. Önsözün başına koyduğu **“Garip İçin”** başlıklı kısa yazıda; hayal kırıklığını ifade eder. “Yazdıkça fark ediyorum; *Garip*’in müdafaasına kalkışmış gibi bir halim var. *Garip*’i başkalarından evvel kendime karşı savunmak isteyişim, ondaki kusurları, başkalarından çok kendim bildiğim içindir. *Garip*’i yazdığım zaman, daha çok *garipliğin* nereden geldiğini düşünmüş, şiirin kıymeti üzerinde o kadar kafa yormamıştım. Ama

bugün öyle değil. Şiir üzerinde hem tecrübem fazla hem de bilgim...”

Orhan Veli'nin “*Garip*” sonrası ve “*Garip*” çizgisi dışında, özlem duygularını dile getirdiği; **“Vazgeçemediğim”, “Yolculuk”, “İstanbul’u Dinliyorum”, “Yenisi”, “Birdenbire”, “İstanbul Türküsü”** gibi şiirleri, Türk Edebiyatı’nın unutulmaz eserleri arasındadır. Son dönemlerinde yazdığı ve gerçekten şairane ifadelerin hâkim olduğu ölçülü, kafiyeli şiirleri; diğer birçok şiiri gibi ezberlenmiş ve hafızalarda yerini almıştır. **“Çok Şükür”** şiirinde; *başkasına ait ve bir hayat belirtisi olan ayak sesine şükreder.*

“Çok Şükür”

*Bir insan daha var, çok şükür evde,
Nefes var,
Çok şükür, çok şükür.*

“Pır Pırlı” şiirinde; *bir insanın hayata bağlılığını ve bahar rüzgarıyla beraber içine doğan sevincini anlatır.*

“Pır Pırlı Şiir”

*Uyandım baktım bir sabah,
Güneş vurmuş içime,
Kuşlara yapraklara dönmüşüm.
Pır pır eder bahar rüzgarında,
Kuşlara yapraklara dönmüşüm.
Cümle azam isyanda,
Kuşlara yapraklara dönmüşüm,
Kuşlara yapraklara.*

İnsanın ve hayatın bir bütün halinde anlamlı hale geldiğini “Yaşamak” şiirinde şöyle anlatır.

“Yaşamak”

*Biliyorum kolay değil yaşamak,
Ama işte,
Bir ölünün hala yatağı sıcak,
Birinin saati işliyor kolunda,
Yaşamak kolay değil ya kardeşler,
Ölmek de değil,
Kolay değil bu dünyadan ayrılmak.*

Orhan Veli, şiirlerinde **bir iç sese** kulak verir. **“Sessizlik, sukut ve sükûn”** kelimelerini sıkça kullanır. Onda sessizlik; düşüncelere gömülüp, kendisiyle baş başa kalan bir insanın, içine kapanıp hayatı sorguladığında görülen bir durumdur. Buna eşlik eden duygu da genellikle

yalnızlık duygusudur. İnsanoğlunun hissettiği yalnızlık bazen bir sancı şeklinde konuşma arzusu doğururken, bazen de eşyaların sesiyle dindirilmeye çalışılır. *Fakat her şekilde bu duygu, sesle buluşan, sesi arayan ve sestten kaçan bir yalnızlıktır*

“Yalnızlık”

*Bilmezler yalnız yaşamayanlar,
Nasıl korku verir sessizlik insana,
İnsanlar nasıl konuşur kendisiyle,
Nasıl koşar aynalara,
Bir cana hasret,
Bilmezler...*

Orhan Veli, bazen içindeki sestten kaçır veya dışındaki bir sesi arar.

“Tren Sesi”

*.....
Bir tren sesi,
Duymaya göreyim,
İki gözüüm iki çeşme*

Şairin yalnızlıktan kaçarken yaptığı şey görünürde sesi aramak olsa da esasında varlığı aramaktır. “Kurt” şiirinde, sessizliğe çağrıda bulunur.

*Susmak istiyorum, susmak bugün,
Susmak...
Hiçbir üzüntü duymadan.*

Sessizlikten aradığı şey;

*Anlamak istiyorum ne yapar,
Rüzgârı boşalınca yelkenli.*

Sorusunun cevabıdır, ölümden varlıktan sonrasıdır. Bu şiirinde sessizliğin adı sevdadır.

“Sevdaya mı Tutuldum?”

*Benim de mi düşüncelerim olacaktı,
Bende mi böyle uykusuz kalacaktım,
Sessiz, sedasız mı olacaktım böyle?
Çok sevdiğim salatayı bile,
Aramaz mı olacaktım?
Ben böyle mi olacaktım?*

Hayata yürekten bağlı olan Orhan Veli, şiirlerinde hayatın renklerine sesleri de ekler. Dışındaki sesleri içindeki seslerle bütünleştirerek kendi sesini oluşturur. **Ses bir çeşit hayatı duyma, hissetme halidir.** Mısralarında canlılığın kaynağı hayatın sesleriyken, *seslerin kaynağı da şehir ve*

tabiattır. Şehir bütün kalabalıklığı, gürültüsü, hiç bitmeyen telaşı ve bütün sesleriyle mısralara taşınır. **“İstanbul’u Dinliyorum”** şiirinde **İstanbul’a gözüyle değil, kulağıyla bakar.** Dinlemekle başlayan şiirde, kulaklar şehrin sesini dinler, hayata tanıklık eder. **Her şey bir ses halinde idrak olunur.**

İstanbul’u Dinliyorum, Gözlerim Kapalı

*Önce hafiften bir rüzgâr esiyor,
Yavaş yavaş sallanıyor,
Yapraklar ağaçlarda,
Uzaklarda çok uzaklarda,
Sucuların hiç durmayan çingirakları,
İstanbul’u dinliyorum gözlerim kapalı.*

Sevilen bir şehir, uzaktan bir bütün olarak, derin özleyişlerle göz önünde canlandırılıyor. Uyanık bir rüya hali. Fakat bu rüyanın içinde gerçek vardır. Göz önünde canlanan manzara, asla manası teferuatla dolu bir fotoğraf gerçeği değildir. Her şey bir ses halesi içinde idrak olunuyor. Sesin içinde tabiatın ve hayatın hayalleri kaynaşüyor. **Yavaşlık, uzaklık, hafiflik.** Asıl İstanbul kalabalığı, gürültüsü, kirliliği, can sıkıntısı, çamuru, teriyle, bizde hiç böyle bir tesir uyandırmaz. Güzelliği hissetmek için, belli bir seviyede gerçeklerden uzaklaşmak lazımdır. **Varlık rüya haline gelmezse bile hatura olmalı, ağırlıklarından kurtulmalıdır.**

Önce hafiften esen bir rüzgâr, yavaş yavaş sallanan yapraklar, güzelim bahar rüzgârı, fıstıklar arkasından beyaz ay, tabiat... Orhan Veli’nin bütün güzel şiirlerini ve dünyanın bütün güzel şiirlerini ebedi varlığıyla dolduran tabiat... Sonra insanlara hayat veren unsurlar. Sucuların hiç durmayan çingirakları... Tabiat tek başına güzel değildir. Gerçekte olduğu gibi şiirde de insanla bir arada bulunmalıdır. **İnsani olan heyecan vericidir.** Delikanlılık çağına has canlılığı, çevresiyle daima etkileşim halinde bulunması, sıra dışı, “garip” şiirlerine rağmen, öz itibarıyla gerçek bir şairdir.

.....
İstanbul’u dinliyorum gözlerim kapalı;
*Serin serin Kapalı Çarşı;
Cıvı cıvı Mahmut Paşa;*

*Güvercin dolu avlular.
Çekiş sesleri geliyor doklardan,
Güzelim bahar rüzgarında ter kokuları;
İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı.*

Biz dış dünyayı beş duyu organlarından gelen uyarılarla tanırız. Edebiyatçı, eserinde **gerçeklik izlenimi ve güzellik** duygusu uyandırabilmek için; duyularından bol bol faydalanır. Fakat beş duyu organı bize asıl hakikati vermez. Hatta onlar bizi aldatabilir de. Asıl hakikat daha ötede ve daha derindedir. Ona duyu organlarından çok **hayal** ve **akıl** gücüyle ulaşılır. İnsanlar daima var olanı aramışlar, bu aramada onlara hayal ve akıl kılavuzluk etmiştir. Orhan Veli'nin şiiri, beş duyu organlarına bağlı bir gerçekliği yansıtır. Aynı zamanda tasavvufun getirdiği bir iç hesaplaşmayla beş duyunun dışına çıkmaya çalışan; bazen bir Mevlevi şeyhi, bazen bir bohem olabilen bir **“Garip”** tir, *Orhan Veli. İstanbul'u tüm sesleriyle seven şair; bazen şehri dinler, bazen de adına türküler yakar.*

“İstanbul Türküsü”

.....
*Urumeli hisarına oturmuşum,
Oturmuş da bir türkü tutturmuşum,
İstanbul'un mermer taşları,
Başıma da konuyor, konuyor aman, martı kuşları,*

.....
*İstanbul'da Boğaziçi'ndeyim;
Bir garip Orhan Veli,
Veli'nin oğlu;
Tarihsiz kederler içindeyim.*

Melankolisini türkülerle ve gözyaşlarıyla yaşayan şair, tren sesi duyduğunda ağlar. Sesler, üstü örtülü duyguları harekete geçirir. **“Manzara”** şiirinde akşam serinliğinde uzaktan gelen deniz kokusuna, karşı evin arkasından doğan Ay'a, tramvay sesini de ekleyerek çizdiği resmi tamamlar. Tramvay sesi, şehrin, hareketin

ve İstanbul'da yaşayan mutlu, memnun insanların ruh halini yansıtır. Şehri tamamlayan sesler arasında bir diğer ses de araba sesidir. Tabiat seslerini de ustalıkla kullanır. Kuşların **bölük bölük** geçişi, kesintili ötüşlerindeki ritm, **sürü sürü, çığlık çığlık** ikilemeleriyle şiirde **ahengi** yakalar.

“Baharın İlk Sabahları”

*Tüyden hafif olurum böyle sabahlar,
Karşı damda bir güneş parçası,
İçimde kuş cıvıltıları, şarkılar;
Bağıra bağıra düşerim yollara;
Döner döner durur başım havalarda.*

Şair için **güvercin ve kumru sesi**, bazen bir yol davetiyesidir.

“Kumrulu Şiir”

*Duyduğum yoktu ne vakittir,
Güvercin sesi, kumru sesi, pencerede,
İçime gene,
Yolculuk mu düştü nedir?
Nedir bu yosun korkusu,*

Garipçiler bir arada: (Soldan sağa) Orhan Veli, Şinasi Baray, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet Anday

*Martıların gürültüsü havalarda,
Nedir?
Yolculuk olmalı, yolculuk.*

Orhan Veli'nin güçlü işitme duygusunun bir yansıması olarak "Garip" önsüzünde eleştirdiği **musiki** "Garip" sonrasında, şiirinin vazgeçilmezleri arasına girer. Musiki sevgisi onu *şarkılardan türkülere* oradan *da ilahlilere* götürür. Bazı musiki formları, onun şiirlerinde; **hüznün ve efkarın sesi olur. Türküler** onun için çok önemlidir. Birçok şiirinin başlığı

olmuştur. *İstanbul Türküsü, Son Türkü, Uzun Bir İstirabın Sonunda ve Bir Saadet Anında Gelecek Ölümün Türküsü, Sucunun Türküsü, Yol Türküleri* gibi, hayata ve ölüme şahitlik ederler. *Şairin son isteği, bütün güneşler batmadan ve son yolculuğuna çıkmadan bir kez daha türkü söyleyebilmektir.*

"Son Türkü"

.....
*Durdu beni ölüme götüren kervan,
Eski bir şarkı söyleniyor rüzgârda.
Duydum ki sevmeyi bilen dudaklarda,
Benim ilahilerim hala okunan.*

"*Uzun Bir İstirabın Sonunda ve Bir Saadet Anında Gelecek Ölümün Türküsü*" şiiri; Ölümün hüznünlü vedasına, geçmişin özlemle dolu seslerinin eklendiği bir şiirdir. Şarkılarla yaşanan hayata, bir türküyle veda edilir. Bir

ilahiyle anılarda ölümsüzleştirilir. Şiir, *bir saadet anında beklenen ölüme yakıştırılan bir türküdür. Efkarı, hüznü ve tüm yaşanmışlığıyla bir ömrün özeti gibidir...*

"Uzun Bir İstirabın Sonunda ve Bir Saadet Anında Gelecek Ölümün Türküsü"

*Bir sahile vuracak günlerimiz,
Günler ki namütenahi ıstırap;
.....
Şekillenecek ruhu çeken kutup,*

*Sevmek kadar tatlı, yaşamak kadar,
Kısa bir anın ötesinde bahar...
İşte o dem ki bir ömrü unutup,*

*Açacağız nurdan kapılarını,
Bugün vadedilen cennetimizin,
En güzel en son memleketimizin,
Bulacağız ışıktan pınarını.*

*Gün vuracak baktığımız her yüze,
Ve kızlar kucaklarında çiçekler,
Ebedi baharı getirecekler,
Bu yeniden başlayan ömrümüze...*

Aşkın, acının, hasretin ve kederin dili olan türküler, şiirin içine yerleştirerek, duygularını estetik bir dille anlattığı şiirlerinde **türkü hem hüznün nedeni hem de ilacıdır**. Türküler; **“tarifsiz kederleri”** anlatmaya kelimelerin yetmediği yerde şairin imdadına yetişir. Orhan Veli, Garib’i ortaya çıkaran anlayıştan ve aşırı yenilik arkasında koşarken getirdiği yasaklardan uzaklaştıkça, şiir alanındaki değeri artmış ve en **başarılı eserlerini geri dönerken, daralan çemberleri genişletirken vermiştir**.

Şair, güzel bir dil ve üslupla **La Fontaine’in Fabllerini** tercüme etmiş, **Nasreddin Hoca’dan** bazı fıkraları başarılı bir biçimde manzum yazı haline getirerek, bu iki şahsiyetin felsefesine yakınlık duymuştur. Şiirlerinin hikâye karakteri taşıması, hayat karşısında gerçekçi ve alaycı tavrı, **çocuklara duyduğu ilgi ve sevgi** bu seçimde önemli bir rol oynar. **Orhan Veli’nin çocuksu bir ruh taşıdığını şiirlerinden kolayca anlamak mümkündür**. Orhan Veli kitaplar vasıtasıyla halk şiirini iyi tanımış, halk kültürüyle yakından ilgilenmiştir. **Divan şiirini de beğenir**, bu konuda şöyle der;

“Ben Divan şiirini beğeniyorum. ...Eski Türk cemiyeti dilini büyük bir dil yaparak Avrupalılara öğretebilseydi Divan şiiri dünyanın en büyük şiirlerinden biri olurdu.”

Hayatı boyunca **bohem bir entelektüel** olarak İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde yaşayan Orhan Veli’nin çok genç yaşta ölümü, yol arkadaşlarına derin bir üzüntü yaşatmıştır...

Oktay Rıfat, “...Şiir bizim için yaşamaktan ayrı bir şey değildi. Hayallerimizi, duygularımızı, düşüncelerimizi ortaklaşa

kullandık. Bu macerada da el ele yürümek bizi birbirimize bağladı. Bundan dolayı, Orhan’ın acıklı akıbeti biraz da bizim akıbetimiz sayılır. Aynı günlerde, aynı yerlerde, aynı yaşlarda bizi bir arada tutan şiirin çizdiği kader demek böyle bitirmiş...”

“Konuşkan değildi zaten. Çok tatlı susardı. İnsan onunla saatlerce konuşmadan iyi vakit geçirebilirdi.” Tarifsiz kederler içindeyim.” Benim içinde herkes gibi büyük bir şair, büyük bir insan öldü. Ama bu kadar değil. Kolum, kanadım kırıldı. Azaldım, eksildim.”
Melih Cevdet

“Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet sokaktaki adamın şiirine yönelerek şiiri insan içine çıkarmışlar, şiire kasket giydirmişler, şiire elma yemeyi öğretmişlerdir. Kısaca şiir; halkın malı, halktan biri olmuş, günlük tartışmalar arasına girmiş, herkesin konuştuğu ortak bir konu halini almıştır,”
Cemal Süreyya

“...Şiir dilinin, musiki gibi bütün insanlığın anlayabileceği bir dil olduğuna inanıyorum. **Dünya milletleri birbirlerini, belki her şeyden önce, şiirle anlayacaklardır. Şiir tercüme edilir, fakat şiiri bir şair tercüme etmelidir**. Bütün dünyayı dolaştım. Hiçbir yerde gerçek şiiri bulamadım. Meksika’da bulur gibi olmuştum; Türkiye’de buldum. **Şiiriniz, Fransa’da veya herhangi bir Avrupa ülkesinde birinci sınıf şiirdir**. Bununla övünebilirsiniz. Üstelik bu şiirin bir özelliği var. **O da Avrupalı olduğu kadar yerli oluşu, milli oluşu; Avrupalı olduğu halde, Avrupa şiirinin taklidi olmayışıdır.** **Philippe Soupault**. Fransız, şair, yazar ve eleştirmen.

Orhan Veli, 1914’te İstanbul’un Beykoz semtinde doğdu. Çocukluğu Beykoz ve

Beşiktaş'ta geçti. Galatasaray Lisesi'nin İlkokul kısmına yatılı verildi. Fransızcaya büyük bir ilgisi ve kabiliyeti vardı. Edebiyata merakı ilkokulda başladı. Yazmayı ve okumayı çok seviyordu. Lisenin ilk sınıfında edebiyat hocası *Ahmet Hamdi Tanpınar'dı*. Ondan gördüğü destekle yazılar ve şiirler yazdı. İlkokul son sınıfta **Oktay Rifat**'la, lise birinci sınıfta da **Melih Cevdet**'le karşılaştı. 1932 yılında Ankara Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne yazıldı. İki yıl okuduğu fakülteyi bitirmeden ayrıldı. PTT Genel Müdürlüğü'nde ve Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nda çalıştı. Yaprak adlı on beş günlük sanat dergisini çıkardı. Şiir kitapları, nesirleri (makale, eleştiri, hikâye), Fransızcadan yaptığı, şiir, piyes ve hikâye tercümeleri vardır. **14 Kasım 1950'de** Ankara'da vefat etti. *İstanbul, Rumeli Hisarı, Aşçıyan Mezarlığı'nda "baharları kıpkırmızı çiçek açan bir erguvan ağacının gölgesinde"* yatmaktadır. Rahmetle anıyoruz.

Kaynakça:

-Bilge Ercilasun, Orhan Veli Kanık, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1998. / Mehmet Kaplan, Edebiyatımızın İçinden, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004. / Ahmet Hamdi Tanpınar, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, İstanbul, 1975. / Elif Sayar, Orhan Veli'nin "İstanbul'u Dinliyorum" Şiiri Üzerinden İstanbul'u Göstergebilimsel Okumak, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, doktora tezi. / Özlem Fedai, Üç Garip Varmış Diyeler, Türk Dili, eleştiri, inceleme, 2019. / Funda Bulut, Orhan Veli Şiirinde Yaşamın Sesleri, Vefatının 70. Yıldönümünde Bir Garip Orhan Veli, Sakallı Fatih, Bilge Yayıncılık Eğitim, Ankara, 2020.